

Stanisław Dziwisz
EEN LEVEN

met

KAROL

Gesprek met Gian Franco Svidercoschi

Betsaida

Voorwoord

Die doek op zijn gelaat...

Het was de laatste maal dat ik zijn gelaat aanschouwde...

Ja zeker, daarna zou ik het nog duizenden keren zien, elk uur, elke dag. Ik zou het opnieuw zien met de ogen van het geloof. En natuurlijk zou ik het steeds weer zien met de ogen van het hart en van het geheugen. Op deze wijze zou ik zijn aanwezigheid blijven voelen, zij het op een andere manier dan die waaraan ik gewend was.

Maar dat was de laatste maal dat ik zijn gelaat kon aanschouwen op, om zo te zeggen, fysieke wijze; op menselijke wijze. Voor de laatste maal zag ik de man, die voor mij een vader en een leermeester was geworden. Voor de laatste maal zag ik zijn lichaam, zijn handen, maar vooral zijn gelaat. Dit gelaat herinnerde mij aan zijn blik, omdat in zijn blik iets lag dat je onmiddellijk raakte.

Om die reden wenste ik, dat dat moment nooit voorbij zou gaan. Ik deed alles langzaam, om de tijd te rekken tot in het oneindige.

Totdat ik op een bepaald moment, me bewust werd van de blikken die op mij gericht waren. En toen begreep ik het. Ik moest...

Ik nam de witte doek en legde die behoedzaam op zijn gezicht. Ik had als het ware angst om hem pijn te doen, alsof de zijden doek op hem zou drukken, hem last zou bezorgen...

Gelukkigerwijs vielen mij deze woorden in: 'Heer, laat zijn ogen nu uw vaderlijke gelaat aanschouwen; onttrokken aan onze blik mogen zijn ogen nu uw schoonheid aanschouwen'.

Hij was nu in het huis van de Vader, van wie hij eindelijk het aangezicht mocht aanschouwen. Zijn aardse avontuur was ten einde gekomen.

Zo begon ook ik de woorden van dit gebed tot de mijne te maken. En terwijl ik bad, begon ik mij te herinneren. Ik beleefde opnieuw die veertig jaren die ik - onbeduidende man, aangeraakt door het 'mysterie' - heb doorgebracht aan de zijde van Karol Wojtyła.

Er is één beeld van Karol Wojtyła dat me, meer dan alle andere, op het netvlies en in het hart geprent staat. Het betreft zijn eerste reis als paus naar Polen, in juni 1979, en met name de ontmoeting met de studenten van de universiteit.

Warschau was die ochtend betoverend, met de Wista op de achtergrond en de eerste zonnestralen, die zich moeizaam hun weg baanden. Amper was de paus begonnen met spreken, of ontroering greep allen aan. Bij het einde van zijn toespraak, alsof iemand daartoe opdracht gegeven had, hieven duizenden jongeren gelijktijdig de kleine houten kruisjes, die zij bij zich droegen, in de richting van Wojtyła. Op dat moment zag ik er echter enkel de politieke betekenis van in. Ik begreep dat de nieuwe generatie Polen ingeënt was tegen het communisme, en dat er zich in dat land spoedig een aardbeving zou voordoen.

Temidden van die zee van kruisjes lagen echter de zaden van iets dat veel groter was dan een volksrevolutie. Het was een 'mysterie', waarvan ik me op dat moment nog niet ten volle bewust was. Zevenentwintig jaar later ontdekte ik het opnieuw, in die eindeloze menigte die een laatste groet kwam brengen aan Johannes Paulus II.

Ik ben van oordeel dat zich daar, op zichtbare wijze, de diepe zin van zijn nalatenschap manifesteerde. Karol Wojtyła toonde het gelaat van God, het menselijke gelaat van God; hij toonde de menswording. Hij was een vertolker en een werktuig van het vaderschap van God. Hij wist de afstand te verkleinen tussen hemel en aarde, tussen transcendentie en immanentie. Zo heeft hij het fundament gelegd voor een

nieuwe spiritualiteit, voor een nieuwe wijze om het geloof te beleven in de hedendaagse samenleving.

In de menigte, waarvan ik hierboven sprak, bevond zich het 'mysterie', aan de zijde waarvan don Stanislaw gedurende veertig jaar vertoefd heeft. Het is dat mysterie wat we hier - met hem als getuige en ik als verteller - zullen trachten, zoniet te onthullen, dan tenminste door te geven.

1

De eerste ontmoeting

Het begon allemaal op een zekere dag in oktober 1966. Voor Stanisław Dziwisz luidde die dag het begin in van een nieuw leven. Het was toen de aartsbisschop van Krakau hem verzocht om zijn persoonlijke secretaris te worden. Monseigneur Wojtyła was ervan overtuigd dat die jonge priester een uitermate geschikte medewerker zou zijn: iemand aan wie hij de organisatie van zijn verplichtingen en afspraken kon overlaten, maar ook iemand aan wie hij zijn innerlijke overwegingen kon toevertrouwen en, waarom niet, ook een gedeelte van zijn hart.

Hij keek me strak aan en zei: 'Je zult bij me komen. Je zult me helpen.'

Don Stanisław werd geboren in 1939 in Raba Wyżna, een dorpje aan de voet van de Tatra, de grote bergketen in Polen. Dit verklaart waarom hij reeds als kind kon skiën en vertrouwd was met sneeuw en skipistes. Hij was de vijfde van zeven kinderen: vijf jongens en twee meisjes.

Zijn vader, van wie hij de voornaam ontving, werkte als arbeider bij de spoorwegen. Zofia, zijn moeder, droeg zorg voor het huishouden en voor de opvoeding van de kinderen. Zij leerde hun wat het betekent om de christelijke naastenliefde in praktijk te brengen. De deur van de

familie Dziwisz stond open voor allen die arm waren of noodlijdend. Eenieder die bij hen aanklopte, vond steeds een warme maaltijd en een bed voor de nacht.

De Tweede Wereldoorlog was uitgebroken. Vanuit het Westen waren de Duitsers Polen binnengevallen, vanuit het Oosten de Sovjets.

Het waren vreselijke jaren, ook voor ons. Zoveel monden moesten worden gevoed en het was niet makkelijk om eten te vinden. Bovendien leefde bij ons een ondergedoken jood, wat een risico van ontdekking inhield. Wie weet waar we geëindigd zouden zijn als dat was gebeurd!

Niet ver van ons vandaan, in Rokiciny Podhalańskie, had de Gestapo zuster Maria Klemensa Staszewska gearresteerd, de overste van de Ursulinen, omdat zij in het klooster onderdak had verleend aan enkele joden. De arme vrouw eindigde in Auschwitz.

Van de man die bij ons in huis woonde, kenden we enkel de voor naam: Wilhelm of: Wilus, zoals we hem thuis noemden. Hij kwam uit Wadowice en was gevlucht voor de nazi's, maar niemand heeft ooit geweten hoe hij bij ons terecht is gekomen. Hij was een beminnelijk man. Hij verbleef bij ons, maakte zich dienstbaar, voerde karweitjes uit, tot aan het einde van de oorlog. Voordat hij vertrok, heeft hij ons allen gegroet, maar naderhand hebben we nooit meer iets van hem vernomen.

Polen begon te herademen tijdens een korte periode van rust, hoewel zich aan de horizon dreigende wolken verzamelden. De 'bevrijders' uit het Oosten schenen weinig geneigd om weer weg te gaan. Bij de familie Dziwisz thuis speelde zich een drama af; een verschrikkelijke tragedie.

Zoals elke ochtend begaf mijn vader zich naar zijn werk. Toen hij het spoor overstak, werd hij gegrepen door een trein. Hij was negenendertig jaar oud. Toen men het ons kwam vertellen, kreeg ik koude rillingen. Nooit meer zou ik zijn hand op mijn hoofd voelen. Moeder was een vrouw met een groot geloof en moed. Ondanks het intens verdriet in haar hart, overstelpte ze ons met liefde. Ze slaagde

erin haar zeven kinderen groot te brengen; niemand weet hoe ze erin geslaagd is met haar kleine toelage extra inkomsten te verkrijgen.

Don Stanislaw was amper negen jaar oud toen zijn vader stierf. Gedwongen om vroegtijdig volwassen te worden, droeg ook hij zijn steentje bij. Na de basisschool volgde hij de middelbare opleiding in Nowy Targ. Geleidelijk aan begon hij een andere roeping gewaar te worden. Hij wilde priester worden, een dienaar van God. Na het afsluitende examen van de middelbare school, ging hij in 1957 naar het seminarie. Het was daar dat hij voor het eerst Karol Wojtyła ontmoette, die moraaltheologie doceerde.

Hij raakte mij meteen, allereerst door zijn grote vroomheid, door zijn vrijmoedigheid, door de voortreffelijke colleges die hij gaf, maar ook door het gemak waarmee hij persoonlijke contacten legde. Mijn medeseminaristen en ik ervoeren een zekere afstand, die te wijten was aan zijn diep innerlijk leven en zijn gedegen intellectuele voorbereiding. Anderzijds viel ons ook zijn intense nabijheid op en het uitzonderlijke gemak waarmee hij zich open stelde voor anderen, voor menselijke contacten.

Het voorafgaande jaar had grote veranderingen voor Oost-Europa ingeluid. Tijdens het twintigste congres van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie had Chroesjtsjov de onwaarheden over Stalin aan het licht gebracht en diens gewetenloze misdaden veroordeeld. In juni vond in Polen de arbeidersopstand te Poznań plaats, die revisionistische groepen naar zich toe hadden getrokken, de groepen die Gomulka aan de macht gebracht hadden, de grote voorstander van een nationale 'weg' van het communisme. Na 37 maanden van afzondering werd kardinaal Wyszyński in vrijheid gesteld, en ook andere bisschoppen werden vrijgelaten.

Weliswaar waren er tegelijkertijd ook tegenovergestelde signalen: pantservoertuigen van de Sovjets hadden in oktober de Hongaarse opstand in bloed gesmoord. Desalniettemin was, tenminste in Polen, de bewegingsvrijheid toegenomen, ook voor de Kerk. In december kreeg Wojtyła eindelijk de leerstoel moraalfilosofie toegewezen aan de uni-

versiteit van Lublin, waar hij reeds doceerde. Tegelijkertijd bleef hij ook verbonden aan de priesteropleiding te Krakau.

Ik herinner me dat hij ons in het derde jaar de grondbeginselen bijbracht, dat wil zeggen de inleidende vraagstukken behandelde, en de filosofische basis die ons binnenvoerde in de moraaltheologie. Ofschoon die colleges voor ons redelijk moeilijk waren, bereidde hij ze uitzonderlijk accuraat voor, om zo te zeggen op perfecte wijze. Met name gedurende deze colleges ontvingen we de filosofische basis, die ons in staat stelde om voortgezette studies in deze materie te beginnen. Desalniettemin werd Wojtyła steeds meer in beslag genomen door zijn vele werkzaamheden. Op achtendertigjarige leeftijd werd hij al benoemd tot hulpbisschop van Krakau. Hij nam zijn taak als bisschop ernstig op. Toen wij in het zesde jaar van de opleiding kwamen, kon hij ons geen colleges meer geven. Aartsbisschop Eugeniusz Baziak was gestorven en Wojtyła, als proost van het kapittel, moest de volledige verantwoordelijkheid voor het bisdom op zich nemen.

Toen kwam de grote dag. Op 23 juni 1963 ontving don Stanisław de heilige wijdingen uit handen van zijn voormalige professor moraaltheologie. Nu was hij priester. Kort daarop kwam de benoeming tot kapelaan in Maków Podhalański, één van de beste parochies van het bisdom: modern, goed georganiseerd, met een heel gamma aan initiatieven zoals pastorale zorg voor de zieken, kinderen en gezinnen.

Ik wil hier graag over spreken, omdat het een onvergetelijke ervaring was. De pastoor, een zeer goed mens, heette Franciszek Dźwigoński. Hij had de uitgestrekte parochiegemeenschap onderverdeeld in diverse sectoren. In elk van deze regio's werd een persoon aangewezen die de contacten met de pastoor onderhield om hem te informeren over alles wat er voorviel, zoals over wie er ziek was, wie bepaalde moeilijkheden ondervond of werkloos was, over kinderen die mogelijk verwaarloosd werden, enzovoort. Zou er een betere leerschool zijn voor een jonge priester?

De eerste ontmoeting

Na twee jaar verliet don Dziwisz de parochie omdat hij de opdracht kreeg zijn studies te vervolgen. Hij overlegde met de rector van het seminarie welke studierichting hij zou kiezen: liturgie of Heilige Schrift, maar uiteindelijk werd duidelijk dat er een liturgist nodig was. Zo begonnen zijn werkzaamheden van wetenschappelijk onderzoek en studie, eerst voor het licentiaat en vervolgens voor het doctoraat, gewijd aan de verering van de heilige Stanisław in het bisdom Krakau tot aan het Concilie van Trente. Twaalf maanden later nodigde Monseigneur Wojtyła hem onverwachts uit om naar het aartsbisdom te komen. Het was die bewuste dag in oktober: de achtste oktober 1966, de dag waarop zijn leven definitief een andere wending kreeg. Stanisław Dziwisz was zevenentwintig jaar oud.

Nauwelijks had hij mij gezien of de aartsbisschop keek me strak aan en zei: 'Je zult bij me komen. Hier zul je je studies kunnen vervolgen en je zult mij helpen'. Ik vroeg hem: 'Wanneer?' Hij antwoordde me: 'Je kunt vandaag komen'. Hij keerde zich naar het raam en realiseerde zich, dat het ondertussen avond geworden was. 'Ga naar de kanselarij, dan kunnen ze je jouw kamers wijzen'. Daarop zei ik: 'Ik kom morgen'. Hij keek me enigszins verwonderd na toen ik de kamer verliet, maar ik bemerkte dat er een glimlach op zijn gelaat lag.